

Rusya'nın Suriye Ulusal Konseyi ve Ulusal Koordinasyon Komitesi gibi Suriyeli muhalif gruplarla Moskova'da görüşmesi pozisyon değişiminin göstergesidir.

Suriye ile Jet Krizi, Rusya'nın Rolü ve Türk Dış Politikası

The Jet Crisis with Syria, the Role of Russia and Turkish Foreign Policy

Oytun ORHAN

Abstract

The fact that Turkish aircraft was downed over Mediterranean international waters by Syrian air defense systems brought along lots of arguments. The general opinion is that Syria cannot take such a decision at a level that would lead to severe consequences by itself. At this point Russia, which is the biggest supporter of the Assad regime and aims at re-establishing its global role, comes to the forefront. Therefore, besides the effects it would create in terms of development of Syrian uprising, jet crisis also made Russia's role in Syrian problem more important; and the Turkey-Russia relations brought along new arguments on the capacity of Turkish foreign policy. The study aims at contributing to the aforesaid arguments. Within this framework, the first part of the study deals with the possible consequences of the jet crisis and the estimations regarding the objective of the attacker(s). Then, the recent developments related to Syria within the frame of new balances created by the jet crisis will be discussed. And in conclusion part of the study, the role of Russia in Syrian problem, and the consequences of the jet crisis in terms of the Turkish foreign policy will be analyzed.

Keywords: Syria, Turkey–Syria relations, jet crisis.

Jet krizi, Suriye isyanının gelişimi açısından doğuracağı etkilerin yanı sıra Rusya'nın Suriye sorunundaki rolünü daha önemli kılmış ve Türkiye-Rusya ilişkileri, Türk dış politikasının kapasitesi konusunda yeni tartışmaları beraberinde getirmiştir.

Giriş

Türk uçağının Akdeniz'de uluslararası sularda Suriye hava savunma sistemleri tarafından düşürülmesi beraberinde birçok tartışmayı getirdi. Bu olayın Türkiye-Suriye ilişkileri ve dolayısıyla Suriye'deki isyan hareketinin gelişimi açısından dönüm noktalarından biri olması beklenebilir. Jetin düşürülmesi Suriye konusunda çatışan güçler arasında yeni bir güç dağılımı yaratmıştır. Genel kanaat Suriye'nin ciddi sonuçlar doğurması beklenen bu düzeyde bir kararı tek başına alamayacağıdır. Bu noktada Esad yönetiminin en önemli destekçisi ve küresel rolünü yeniden tesis etme amacındaki Rusya ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla jet krizi, Suriye isyanının gelişimi açısından doğuracağı etkilerin yanı sıra Rusya'nın Suriye sorunundaki rolünü daha önemli kılmış ve Türkiye-Rusya ilişkileri, Türk dış politikasının kapasitesi konusunda yeni tartışmaları beraberinde getirmiştir. Çalışmada söz konusu tartışmalara katkı sunmak amaçlanmaktadır. Bu çerçevede yazıda ilk olarak jet krizinin doğurması muhtemel sonuçlar neler olabilir ve saldırıyı gerçekleştiren(ler) neyi amaçlamıştır sorularına yanıt aranmaya çalışılacaktır. Ardından jet krizinin yarattığı yeni dengeler çerçevesinde Suriye konusunda yaşanan son gelişmeler ele alınacaktır. Çalışma, jet krizinin Suriye sorununda Rusya'nın rolü ve Türk dış politikası açısından doğurduğu sonuçların irdelendiği bölüm ile sonlandırılacaktır.

Jet Krizinin Düşündürdükleri

Türk jetinin Suriye tarafından uluslararası sularda düşürülmesinin; Suriye içi gelişmeler, Türk dış politikası, ABD-Rusya, Türkiye-Rusya ve

NATO-Rusya ilişkileri açısından sonuçlar doğurması beklenebilir. Bu sonuçları tespit etmek için çalışmada öncelikle Türk jetine saldırıya ilişkin iki tespitte bulunulacaktır.

- Suriye; Türk uçağını düşmanca bir niyet çerçevesinde bilinçli, belli bir amaca yönelik olarak düşürmüştür. Türk uçağı Suriye karasularına girdikten yaklaşık on beş dakika sonra füze saldırısı gerçekleşmiştir. Saldırı gerçekleştiğinde uçağın yönü Suriye karasularının aksi yönüdür. Yani saldırı kararı Türk uçağının tehdit oluşturmadığının net olarak anlaşıldığı bir sırada gerçekleşmiştir. Dolayısıyla saldırı kararı muhtemelen merkezi ve bilinçli olarak alınmıştır. Hürriyet gazetesi köşe yazarı Ertuğrul Özkök, jet krizine ilişkin yazdığı köşe yazısında, 1990 yılında Türk harita uçağının Suriye savaş uçakları tarafından düşürülüşüne ilişkin bazı bilgilere yer vermiştir.¹ Dönemin Dışişleri Bakanı Müsteşarı'na dayandırarak Suriyeli pilotların Türk uçağına saldırmadan önce üsleri ile yaptıkları konuşmaların deşifresini yayınlamıştır. Bu bilgilerden anlaşılan 1990 yılındaki saldırı tamamen pilotlar ile üs arasındaki iletişim sıkıntısı ve pilotun merkezden bağımsız hatta ona rağmen aldığı yanlış bir karar sonrasında gerçekleşmiştir. Ancak son krizde Lazkiye'de bulunan yerel otoritelerden ziyade daha üst düzeyden verilmiş stratejik bir karar neticesinde saldırı kararının alınmış olması ihtimali yüksektir. Uçağın hava sahası ihlali ile saldırı arasındaki on beş dakikalık süre bu düşünceyi desteklemektedir. Bu yönde bir diğer veri, ihlali gerçekleştiren uçağın Türkiye'ye ait olduğunun Suriyeliler tarafından biliniyor olmasıdır. Bir başka köşe yazısında yansıtılan bilgilere göre Suriyeliler saldırıdan hemen önce Türk uçağı için "komşu" ifadelerini kullanmaktadır.² İlişkilerin bu denli gergin oldu-

ğu ve Suriye'nin içerde yaşamsal mücadele verdiği bir dönemde Türkiye ile savaş çıkarma ihtimali olan bir kararı almak ancak üst makamlardan alınacak bir karar neticesinde gerçekleşebilir. Bu durumda iki ihtimal olabilir. Birincisi, orduya verilen genel talimatlar çerçevesinde Türkiye kaynaklı her türlü ihlale karşı saldırı izni önceden verilmiştir. Yani o anda yerel otoriteler merkeze sormadan bu kararı almıştır ancak zaten bunun için siyasal karar kendilerine önceden iletilmiştir. İkinci ihtimal, ihlalin merkeze bildirilmesi ile o anda üst makamlardan saldırı kararı verilmiştir. Her halükarda saldırı kararı spontane bir olaydan ziyade, belli bir amaca ve mesaj vermeye yöneliktir.

- Suriye'nin Türk jetine saldırısı akla bir başka ülkenin desteği ihtimalini getirmektedir. Her şeyden önce Suriye'nin çok kısa süre içinde gerçekleşen bir ihlali tespit ederek hedefi anında etkisiz hale getirecek askeri kapasitesi ve teknolojisinin olup olmadığı şüphelidir. İsrail daha önce birçok kere Suriye hava sahasını ihlal etmekle kalmayıp Başkent Şam'ın yakınında bir bölgeyi, Deyr ez Zor Vilayeti sınırları içinde nükleer reaktör olduğu iddiasıyla bir binayı bombalamıştır.³ Hatta ikinci saldırı sırasında İsrail jetleri Türkiye sınırına yakın bölgedeki Suriye radar sistemini de bombalamıştır. Suriye bu saldırılara karşılık verememişken, çok kısa süreli bir ihlali tespit ederek hemen tepki vermesi şüphenin en büyük nedenidir. Bu teknoloji, imkan ve kabiliyete sahip olsa bile bunu savaş çıkma ihtimali olan bir durumda kullanma iradesi göstermesi bir destek sayesinde gerçekleşmiş olabilir.

Bu noktada öne çıkan ülke Rusya'dır. Haziran ayının ortalarında Fransız Le Figaro gazetesine dayandırılarak Türk basınında yer alan bir haberde Rusya'nın Özgür Suriye Ordusu askerlerini, Kürecik ve İncirlik üslerini gözetlemek amacıyla Türkiye topraklarına yaklaşık 10 kilometre mesafede radar sistemi kurduğu iddia edilmişti. Haberde radar sisteminin Lazkiye'ye bağlı Kesap ilçesi yakınlarında kurulduğu belirtilmişti. Türk uçağı ise Lazkiye Vilayeti'ne bağlı Ras el-Basit isimli Akdeniz kıyısında bir yerleşim biriminin açıklarında düşürüldü. Ras el-Basit ise Kesap'a sadece 20 kilometre uzaklıktadır.⁴ Bunun yanı

sıra Nisan ayı içinde de Rus Donanması yetkililerine dayandırılarak verilen bir haberde Rus savaş gemisi Tartus Limanı'na doğru hareket etmişti.⁵ Rus devletine ait savunma şirketi Rosoboroneport, Suriye'ye silah satılmaması yönündeki baskıların arttığı bir dönemde "Rusya, hiçbir sınırlama olmadan, Suriye ile arasındaki tüm silah anlaşmalarından doğan tüm yükümlüklerini yerine getirecektir" açıklaması yapmıştı.⁶ Ancak en ilginç ve Türk uçağına saldırının ön uyarısı şeklindeki açıklamalar 15 Haziran 2012 tarihinde Rosoboroneport Genel Müdürü Anatoly P. Isaykin tarafından The New York Times gazetesinde yayımlanmıştır. Isaykin gazeteye verdiği mülakatta "şirketinin Suriye'ye gelişmiş hava savunma silahları sattığını ve bu sistemlerin herhangi bir ülke Suriye'nin içişlerine müdahale etmeye kalkışması durumunda uçakları düşürmek için kullanılabileceğini, bu ifadelerin bir tehdit olmadığını ancak böyle planları olanların bunu dikkate alması gerektiğini" söylemiştir.⁷ Rus yetkili sözlerinin tehdit içermediğini söylese de Suriye'ye müdahaleyi düşünenlere açık bir mesaj verdiği ortadadır. Türk jetine saldırı bu açıklamadan sadece bir hafta sonra Rus radar sistemi ve hava savunma sistemlerinin yerleştirildiği ve savaş gemisinin yaşadığı iddia edilen bölgenin yakınında gerçekleşmiştir. Dolayısıyla bu veriler Türk jetinin vurulması olayı arkasında Rusya desteği olduğu şüphesini doğurmaktadır. Buradaki desteğin sadece gelişmiş silah sistemleri satılmasından öte olması muhtemeldir. Zira Suriye bu teknolojiye sahip olsa dahi böyle bir dönemde bunu dış destek almadan Türkiye'ye karşı kullanma konusunda tereddüt gösterecektir.

Bu iki tespitten yola çıkarak Türk jetinin düşürülmesi ile neyin amaçlandığı ve olası sonuçları hakkında şunlar söylenebilir:

- Suriye bu saldırı ile ülke içine ve de NATO'ya mesaj vermek istemiş olabilir. Ya da saldırı bu düşüncelerle gerçekleşmemişse bile bu sonuçlara yol açacaktır. Öncelikle ülke içinde, rejimi destekleyen halk ve rejimin kendi arasında yeni bir dayanışma duygusu ve moral desteği oluşturulmuştur. Esad'ı destekleyenler rejimin hala güçlü olduğunu düşünerek destek vermeye devam konusunda yeni bir dinamizm kazanabilir. Rejim

Esad yönetiminin Suriye muhalefeti bastırma ve ülkeye istikrar getirme şansının olmadığı görülmüştür. Tersine Suriye askeri ve siyasal muhalefeti her geçen süre güçlenmektedir.

içinde moral bozukluğu veya zayıflama duygusu oluştu ise bu ortadan kaldırılmak istenmiştir. Suriyeli muhaliflere ise Türkiye üzerinden mesaj vermek istenmiş olabilir. Muhaliflerin desteğine en fazla güvendiği Türkiye zayıf gösterilerek dirençleri kırılmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra rejimden koparak muhalif kampa geçmeyi düşünenlerin kararlarını gözden geçirmeleri istenmiş olabilir. Yakın zaman önce Suriye hava kuvvetlerinden bir subayın uçağı ile birlikte Ürdün'e sığınması gibi örneklerin önü alınmaya çalışılmıştır.⁸ Bölgeye ve NATO'ya ise hava savunma sisteminin düşünüldüğü kadar zayıf olmadığını ve saldırı düzenlemeyi düşünenlerin bu faktörü dikkate alması gerektiğini söylemektedir. Ayrıca içerde ve dışarıda bu kadar sıkıştığı bir ortamda kendinden daha güçlü bir ülkeye saldırma cesareti göstererek rejimin varlığını koruma konusunda ne kadar ciddi olduğunu ve nereye kadar gidebileceğini göstermektedir.

- Türkiye açısından doğacak ilk sonuç, askeri gücünün ve caydırıcılığının sorgulanacak olmasıdır. Bu saldırının bedeli ödetilmediği takdirde Türkiye'nin oynamaya çalıştığı bölgesel güç rolü orta ve uzun vadede darbe yiyebilir. Türkiye'yi son yıllarda Ortadoğu'da önemli yapan unsurlar-

dan en önemlisi, İran ve İsrail'e karşı denge oluşturabilecek bir ülke olarak görülmesiydi. Şartlar sert gücün kullanılmasını gerektirmiyordu. Bölgedeki etki yumuşak güç vasıtası ile yayılmaya çalışılıyordu.⁹ Askeri caydırıcılık unsuru kullanılmıyor ancak diplomasi en nihayetinde sırtını bu güce de dayandırıyor. Sert güce sahip ve yaptırım uygulatabilen bir ülke olduğuna ilişkin algının değişmesi Türkiye'nin bölgede kendine yakın müttefikler bulmasını zorlaştıracaktır. Dolayısıyla Cumhurbaşkanı Gül'ün de ifade ettiği üzere bu olay sineye çekilmemelidir. Ancak olayın bedelinin ödetilmesi için illa ki bir askeri misillemeye ihtiyaç olmayabilir. Her şeyden önce Suriye hava savunma sisteminin son yıllarda geliştiği görülmüştür. Bu da karar alıcıları misilleme yapma konusunda düşündürecektir. Böyle bir müdahale için Türkiye'nin müttefiklerinden en azından teknoloji desteği alması gerekebilir.

- Türkiye, Suriye saldırısına doğrudan bir misillemede bulunmayabilir. Ancak saldırının orta vadede Suriye açısından sonuçlar doğurması caydırıcılığın yeniden tesis edilmesini sağlayabilir. Öncelikle saldırı, Türkiye'yi Suriye politikasında geri attırmaktan ziyade daha sertleştirecektir. Başbakan Erdoğan'ın "Suriye muhalefeti-

ne her türlü desteğin verileceğini” ifade etmesi bu açıdan anlamlı olabilir. Saldırının hemen ertesinde Suriye sınırına askeri sığınak yapılması ve Suriye'nin artık düşman ülke olarak görüldüğünün ilan edilmesi önemlidir.¹⁰ En ciddi sonuç doğurması muhtemel adım bundan sonra “Suriye’den Türkiye sınırına güvenlik riski ve tehlikesi oluşturacak şekilde yaklaşan her askeri unsurun bir tehdit olarak değerlendirilecek ve askeri hedef olarak muamele görecektir” olmasıdır. Bu durum Suriye ordusunun bundan sonra sınıra çok yakın bölgelerde operasyon yapmasını zorlaştıracaktır. Böylece sınır bölgesinde Suriyeli muhalifler üzerindeki Suriye ordusu tehdidi azalacaktır. Türkiye, Suriye ordusunun sınıra kaç kilometre yaklaşmasını tehdit olarak değerlendirip karşılık vereceğini belirtmemiştir. Muhtemelen bu mesafenin ne olacağı konusunda bir karar verilmiştir. Dolayısıyla özellikle Halep ve Idlib vilayetlerinin Türkiye sınırı bölgesinde Suriyeli muhaliflerin etkinliği artabilir.

- Türkiye-Rusya ilişkileri son birkaç ay içinde gelişen bazı olaylar nedeniyle gerilmiştir. Bunun iki temel nedeni Kürecik’e yerleştirilen NATO füze savunma sistemi ve Türkiye'nin Suriye politikasıdır. Eğer Türk jetine saldırının arkasında Rusya desteği olduğuna ilişkin tespit doğru ise amacın Türkiye’ye mesaj vermek olduğu ortadadır. Rusya, Suriye üzerinden Türkiye'nin gücünü sorgulamak ve Türkiye'nin Suriye konusunda varsa askeri hedeflerini gözden geçirmeye zorlamak istemektedir.

Suriye’de Son Durum

Suriye’de gelinen son durum tam bir kördüğündür. Bir buçuk yıla yakın süredir devam eden olayların ortaya koyduğu gerçeklerden biri Suriye muhalefetinin Baas rejimini yıkacak kapasiteye ulaşamadığı ya da uluslararası müdahaleyi mümkün kılacak koşulları oluşturamadığıdır. Ancak bir diğer gerçek de Esad yönetiminin Suriye muhalefeti bastırma ve ülkeye istikrar getirme şansının olmadığıdır. Tersine Suriye askeri ve siyasal muhalefeti her geçen süre güçlenmektedir. Dolayısıyla ülke içi çatışan güçler arasında nihai zafere ulaşamama ve karşı tarafı ortadan kaldıramama anlamında bir dengeye ulaşılmıştır.

Aynı denge Suriye’de çatışan tarafların yanında farklı pozisyon alan aktörler açısından da geçerlidir. Bir tarafta “Suriye Halkının Dostları Grubu” olarak sınıflandırabileceğimiz muhalif kampanya destekleyenler, diğer tarafta Suriye yönetimine arka çıkan Rusya, Çin, İran yer almaktadır. Esad’ı destekleyenler grubuna Irak’ta Maliki ve Lübnan’da Hizbullah destekli Mikati hükümetini eklemek mümkündür. Bu aktörler arasında karşı tarafın iradesini köklü biçimde değiştirecek bir güç dağılımı ortaya çıkmamaktadır.

Bu denge halinin sonucu Suriye’de bitmeyen ve her geçen gün artan şiddet olayları, sivil ölümleri, terörün zemin kazanması, etnik-mezhepsel ayrışmaların keskinleşmesi, ülkede fiili bir bölünmeye doğru gidiş, ülke topraklarının önemli bir kısmında devlet otoritesinin ortadan kalkmasıdır. Oluşan kördüğüm bütün aktörlerin pozisyonlarını gözden geçirmesine neden olmaktadır. 30 Haziran 2012 tarihinde Birleşmiş Milletler ve Arap Birliği Suriye özel temsilcisi Kofi Annan’ın çağrısı ile İsviçre’nin Cenevre kentinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin daimi üyeleri, Türkiye, Katar, Irak ve Kuveyt’in dışişleri bakanlarının katılımı ile gerçekleşen “Cenevre Toplantısı” pozisyon değişimini görmek açısından son derece çarpıcı olmuştur.¹¹ Her şeyden önce bu toplantının gerçekleşmesi tarafların birbirlerini masaya oturmaya mecbur kıldığını yani karşı tarafın çıkarlarını dikkate almak zorunda kaldığının göstergesidir. Bir buçuk yıldır süren mücadelenin ortaya çıkardığı güç dağılımının pazarlık aşamalarından biri gerçekleşmiştir. Toplantı, tarafların kırmızı çizgilerinin dikkate alındığı bir orta yol bulma çabasıdır. Her iki kamp ilk dönemdeki maksimalist taleplerini revize etmek durumunda kalmıştır. Suriye’de değişimi uman herkes Rusya’nın pozisyonunda ilk döneme göre bir değişim olduğunu ve daha ne kadar Esad rejiminin arkasında durabileceğinin şüpheli olduğunu ifade etmektedir. Bu bir açıdan doğrudur. Rusya’nın Cenevre Toplantısı’nda muhaliflerin ulusal birlik hükümeti içinde olmasını kabul etmesi, Suriye’ye silah satışını durduracağını açıklaması, Suriye Ulusal Konseyi ve Ulusal Koordinasyon Komitesi gibi Suriyeli muhalif gruplarla Moskova’da görüşmesi söz konusu pozisyon değişiminin göstergeleridir.¹² Ancak esas pozisyon

En ciddi sonuç doğurması muhtemel adım “Suriye’den Türkiye sınırına güvenlik riski ve tehlikesi oluşturacak şekilde yaklaşan her askeri unsurun bir tehdit olarak değerlendirilecek ve askeri hedef olarak muamele görecektir” olmasıdır. Bu durum Suriye ordusunun bundan sonra sınıra çok yakın bölgelerde operasyon yapmasını zorlaştıracaktır.

değişimi Suriye’de değişimi savunan aktörlerde yaşanmıştır. İlk dönemde rejim değişikliğinden, askeri müdahaleden, güvenli bölgeden söz edilirken şu anda barışçı ve sınırlı bir değişimi öngören “Yemen Planı” veya Suriye’deki çatışmayı iki taraflı olarak tanımlayan ve soruna siyasi bir çözüm bulunmasını öngören “Annan Planı” kabul edilmektedir.¹³ Dolayısıyla “Suriye’nin Dostları” grubunun politikalarındaki değişim daha çarpıcıdır.

Cenevre Toplantısı ile beraber Annan Planı biraz daha eyleme dönük şekilde revize edilerek yeni bir diplomatik süreç başlatılmıştır. Kısa vadede sorunun Annan Planı üzerinden çözümünün mümkün olup olmadığı test edilecektir. Eğer bu siyasi süreç çökerse taraflar yeniden “bilek güreşine” tutuşmaya devam edecektir. Bu da Suriye’de uzun süreli istikrarsızlığın, çatışmaların, sivil ölümlerin, kutuplaşmanın sürmesi anlamına gelecektir.

Arap isyanları Suriye’ye sıçradığında çoğu analist ve karar alıcı Tunus, Mısır ve Libya’da olduğu gibi çok da uzun olmayan bir süre içinde iktidar değişiminin yaşanacağı öngörüsünde bulunmuştu. Beşar Esad ve Baas rejimini diğer örneklerden farklı kılan ve bir buçuk yıl geçmiş olmasına rağmen iktidarını sürdürmesini sağlayan birçok faktör söz konusudur. Ancak çok fazla öngörülemeyen ve belki de Suriye yönetimini en fazla rahatlatan faktör Rusya’nın Suriye krizinde aldığı pozisyon olmuştur. Rusya, Birleşmiş Milletler’de sahip olduğu veto yetkisi, askeri kapasitesi ve caydırıcılığını Suriye rejimi lehinde kullanarak tüm dengeleri değiştirmiştir. Bu desteğin Türkiye açısından; Suriye politikasının başarısını etki-

lemesi, Türk dış politikasının etki kapasitesinin sorgulanması ve Türkiye–Rusya ilişkileri açısından önemli sonuçları olmuştur.

Sonuç Yerine: Suriye Krizinde Rusya ve Türk Dış Politikası

Rusya’nın Suriye sorununda nihai amacı muhtemelen Esad’ı ya da Baas rejimini korumak değildir. Rusya, Suriye’de bir değişim olacaksa bunun Rusya’nın hayati çıkarlarını dikkate alması gerektiğini ve Esad sonrası yapılanmada kendisinin baş aktörlerden biri olduğunu kabul ettirmeye çalışmaktadır. Esad ve Baas rejiminin korunması bir ön cephe olarak bu amaçlara hizmet etmektedir. Rusya’nın savunma sanayi anlaşmaları devam edecekse, Tartus limanında sahip olduğu ayrıcalıklar sürecekse, Müslüman Kardeşler ya da Selefilerin mutlak iktidarının olmayacağı garantisini verilirse, Suriyeli Ortodoksların çıkarları korunacaksa, ülkedeki yatırımları zarar görmeyecekse ve Suriye’de bir kaosun yaşanmayacağını düşünürse Esad’ın iktidardan ayrılmasına yeşil ışık yakacaktır. Dolayısıyla Rusya’nın Esad rejiminin yıkılışı karşına koyduğu direncin kırılması ancak bu ülkenin stratejik çıkarlarının Esad sonrasında da korunacağını garantisinin verilmesi ile gerçekleşecektir. Bu ise küresel aktörlerin de içinde olduğu bir büyük pazarlığı gerektirmektedir.

Yani Rusya “eğer Esad gidecekse de yeni yapılanmayı şekillendiren ana aktörlerden biri ben olacağım. Değişim ancak benim onayım ile gerçekleşir ve yeni yapı belirlenirken masadaki güçlü aktörlerden biri de ben olurum” mesajını vermektedir. Rusya, Suriye krizi ile beraber kü-

Suriye'nin saldırısının arkasında Rusya'nın da olabileceği tespiti doğru ise Rusya Türkiye'nin oynamaya çalıştığı bölgesel süper güç rolünü sorgulatmayı amaçlamaktadır.

resel ölçekte ve Ortadoğu'da gücünün sınırlarını görmektedir. Gürcistan Savaşı ile kendisi açısından stratejik öneme sahip Kafkasya'da en güçlü aktör olduğunu gösteren Rusya, Suriye meselesi ile "hala süper güç ve Ortadoğu'da önemli aktörlerden biri olduğunu" göstermeye çalışmaktadır. Dolayısıyla Suriye meselesi çıkarlarını korumanın ötesinde doğrudan dış politikası ile ilgilidir. Libya'da hata yaptığını düşünen Rusya Suriye'yi kaybederse Ortadoğu politikasında hiçbir etkinliği kalmayacağını bilmektedir. Ayrıca Rus savunma sanayinin gerçekleştirdiği ihracatın yaklaşık %10'u Suriye'ye gerçekleştirilmektedir. Rusya'nın Suriye'de 20 milyar dolara yaklaşan yatırımları bulunmaktadır.¹⁴ Bunların yanı sıra demokratikleşme ve parçalanma dalgasının kendi sınırlarına dayanmasını istememektedir. Bir diğer önemli neden ise Arap isyanlarının yaşandığı ülkelerde siyasal İslam'ın güçlenmesidir. Rusya, Suriye'de de olası bir rejim değişikliğinde Müslüman Kardeşler ve Selefiler'in iktidara geleceğini düşünmektedir. Rusya, siyasal İslam'ın yükselişi-

ni kendi Müslüman azınlıkları, Çeçenistan sorunu gibi konuları kendi adına olumsuz etkileyeceği ve güvenlik sorunu yaratacağı düşüncesiyle kaygı içinde takip etmektedir. Dolayısıyla Fas'tan başlayarak, Tunus, Libya ve Mısır'da iktidara gelen siyasal İslamcı akımların güçlenme ve belki de ileride kendi sınırlarına içine taşınması sürecine Suriye üzerinden set çekmeye çalışmaktadır.

Batı kampını Suriye konusunda ikircikli davranmaya iten ve ortak bir duruş sergilemeye engel olan ise Esad sonrasının kestirilemiyor olmasıdır. Esasında Batı açısından İran ve Hizbullah ile yakın ilişki içindeki Esad yönetimi yerine Türkiye ve dolayısıyla Batı ile daha uyumlu olması muhtemel Sünni Arap iktidarı istenebilir. Irak işgalinin İran lehine yarattığı güç dağılımı Suriye'de gerçekleşecek bir değişim ile tersine çevrilmek istenebilir. Yeni Suriye'nin Batı ile yakın ilişki içindeki Sünni ülkeler kampına katılması tercih edilecektir. Ancak esas endişe kaynağı El Kaide'nin de Sünni bir hareket olması, olası

bir rejim değişikliğinde El Kaide'nin istikrarsız ortamdan yararlanabilme olasılığıdır.

Son olarak, Suriye sorunu ve jet krizi Türkiye açısından olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Suriye'nin saldırısının arkasında Rusya'nın da olabileceği tespiti doğru ise Rusya Türkiye'nin oynamaya çalıştığı bölgesel süper güç rolünü sorgulatmayı amaçlamaktadır. Suriye krizi sırasında sıkça tartışmaya açılan Türkiye'nin sert gücünün kapasitesi ve bunu kullanma iradesi yönündeki soru işaretleri jet krizi ile beraber artmıştır. Uluslararası Kriz Grubu analizcisi Hugh Pope ortaya çıkan bu gerçeği şu sözlerle ifade etmektedir: "Türkler Ortadoğu'ya mal satabilirler, Ortadoğu

halklarının evlerinde Türk ürünleri bulunabilir. Ancak Türkiye'nin bölgedeki devletlere güç enjekte etme kapasitesi çok sınırlı."¹⁵ Dolayısıyla; Arap isyanları, Suriye ayaklanması ve jet krizi Türkiye'nin dış politikadaki sınırlarını görmesini sağlamıştır. Kurulmak istenen düzene karşı ortaya çıkacak meydan okumaların öngörülebilmesi gerekliliği anlaşılmıştır. Hepsinden önemlisi ise bu meydan okumalara karşı uygulanacak etkin dış politika araçlarının olup olmadığının hesaplanması gerektiği ortaya çıkmıştır. İstikrar olmayan bir bölgede istikrara dayalı bir dış politika önermek fayda sağlamamaktadır. Dolayısıyla bu süreç Türk dış politikasının daha gerçekçi bir zemine oturmasını sağlayacaktır.

0

DİPNOTLAR

- 1 Ertuğrul Özkök, "O Güncü haber kaynağımı açıklıyorum", *Hürriyet*, 27 Haziran 2012, <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/20853985.asp> (Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2012).
- 2 Aslı Aydıntaşbaş, "Liderlik ve Barış arasında zor seçim", *Milliyet*, 25 Haziran 2012, <http://siyaset.milliyet.com.tr/liderlik-ve-baris-arasinda-zor-secim/siyaset/siyasyazardetay/25.06.2012/1558246/default.htm> (Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2012).
- 3 "Israel Attacks Alleged Islamic Jihad Base in Syria", *Fox News*, 5 Ekim 2003, <http://www.foxnews.com/story/0,2933,99140,00.html>; "Israeli air strike was aimed at Syrian reactor, report says", *The Guardian*, 15 Ekim 2007, <http://www.guardian.co.uk/world/2007/oct/15/syria.israel> (Erişim Tarihleri: 24 Temmuz 2012)
- 4 "Suriye düşürdü iddiası", *Hürriyet*, 22 Haziran 2012, <http://www.hurriyet.com.tr/planet/20823736.asp> (Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2012).
- 5 "Rus savaş gemisi İstanbul yakınında", *Habertürk*, 2 Nisan 2012, <http://www.haberturk.com/dunya/haber/730476-rus-savas-gemisi-istanbul-yakininda> (Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2012).
- 6 "Rusya: Suriye'ye silah satışına devam edeceğiz", *Hürriyet*, 14 Kasım 2011, <http://www.hurriyet.com.tr/planet/19238291.asp> (Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2012).
- 7 Andrew E. Kramer, "Russia Sending Missile Systems to Shield Syria", *The New York Times*, 15 Haziran 2012, <http://www.nytimes.com/2012/06/16/world/europe/russia-sending-air-and-sea-defenses-to-syria.html> (Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2012).
- 8 "Suriyeli pilot savaş uçağıyla Ürdün'e sığındı", *Zaman*, 22 Haziran 2012, <http://zaman.com.tr/haber.do?haberno=1307380&title=suriyeli-pilot-savas-ucagiyla-urdune-sigindi> (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2012).
- 9 Bu konuda detaylı bilgi için bakınız: Meliha Benli Altunışık, "The Possibilities and Limits of Turkey's Soft Power in the Middle East", *Insight Turkey*, Cilt 10, No: 2, 2008, ss. 41-54.
- 10 "Erdoğan: TSK'nın angajman kuralları değişmiştir", *Euronews*, 26 Haziran 2012, <http://tr.euronews.com/2012/06/26/erdogan-tsknin-angajman-kurallari-degismistir/> (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2012).
- 11 Cenevre Toplantısı'nın sonuçlarına ilişkin bakınız: "Annun reads Geneva meeting declaration on situation in Syria", *Press TV*, 30 Haziran 2012, (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2012).
- 12 "Suriyeli muhalifler Moskova'da destek arıyor", *Euronews*, 11 Temmuz 2012, <http://tr.euronews.com/2012/07/11/suriyeli-muhalifler-moskova-da-destek-ariyor/> (Erişim Tarihi: 25 Temmuz 2012).
- 13 "ABD-Rusya arasında 'Suriye'de Yemen modeli' müzakeresi", *Zaman*, 28 Mayıs 2012, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1294226&title=abd-rusya-arasinda-suriyede-yemen-modeli-muzakeresi> (Erişim Tarihi: 25 Temmuz 2012).
- 14 Yağil Beinglass, Daniel Brode; "Russia's Syrian Power Play", *The New York Times*, 30 Ocak 2012, <http://www.nytimes.com/2012/01/31/opinion/russias-syrian-power-play.html> (Erişim Tarihi: 30 Ocak 2012).
- 15 Alistair Lyon, "Syria crisis shows limits of rising Turkish power", *The Daily Star*, 9 Temmuz 2012, <http://www.dailystar.com.lb/News/Analysis/2012/Jul-09/179861-syria-crisis-shows-limits-of-rising-turkish-power.ashx#ixzz21cNBOusP> (Erişim Tarihi: 25 Temmuz 2012).